

Landskap: Småland Upptecknat av: Jarne Augustsson
 Härad: Sunnerbo Adress: Näs Göteryd
 Socken: Göteryd Berättat av: Benedikta Eliasson
 Uppteckningsår: 1946 Född år 1839 i Göteryd

Innehåll utklädning vid
jultiden

S. 1-7.

Lucia.	s. 1.
Julkärrarna, - bydon.	s. 2.
Skalm på godset.	s. 3.
Julbok av halm.	s. 4.
Julkägar.	s. 4
Småmors gav julkägar.	s. 4-5.
Kasta in julgävor.	s. 5
Utklädd till julboken.	s. 6.
Tjänn gossar.	s. 7
20:e dag Knut, - julen slut.	s. 7
Julgran.	s. 7.

Skriv endast på denna sida!

H. G. 3.
Lu F 34.

H. G. 17.

ACC. N:R **M. 10086:1.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det har berättats att ett vid mitten av 1800-talet
förekom missade Luciaföga då Lucia åtföljd av färnor
kom in i husen och bjöd på kaffe och kakor som
kallades "lussekatter". Lucias krans var plätad av
halv eller lingonris, blåbärris, mjölnaris = råvrompor.
Ljusen voro ovanligt höga talgljus och dessa rumro
väldigt rika. Lucias dia måste vara väl skyddat.

Bakning av "lussekatter" som skulle användas på
Luciadagen har varit brukligt i många hem men
det var mest råmjöl eller korummjöl (skrädmjöl) som
togs till degen. Om Lucia och färnor sjöngs under
besöken eller vilka sånger som sjöngs har ej uttalats.

ACC. N:R M. 10086:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2.

På 1830-1840-talen satte man upp kärvar till
figlarna vid jul. Det var mest 3 eller fyra rader
av havre men det kunde även vara kornaker.
Nekerna bundes om på ett så att bundet ej skulle loss-
na varefter det med en rektangelnå sattes upp ibland
grenarna i fruktträd eller prydnadsträd nära
boingekusen så att barnen skulle kunna se när
då kom figlar till dem. Fanns ej några träd i
närheten sattes de i stället i toppen på en låg
stäng som sattes ner i marken lite ifrån stug-
fönstret. På 1890-talet brukade julkärvarnas halva
vara kvar i träden till långt fram på våren.
Östa figlarna upp vad som fanns i nekerna, fört på
julen, sades det betydde att det blev sträng vinter
efter jul. Voro nekerna svärda under julen fört-
späddes blid vinter och "god äring" under komman-
de år d. v. s. god skörd.

Till julen brukade förr bäras in ett tjockt lager av lingskalm på stugggolvet som breddes ut där och fick ligga inne till efter nyåret. Till detta togs så grov rishalm som möjligt så att den skulle hålla bättre. Ju längre det gick av julen dess mera slitna blev kalmen och den var ibland kort som kackelse när den bars ut. Barnen roade sig i kalmen och gjorde många leksaker av den men för det mesta kastades dessa snart i elden på spisen. Det var stor eldfara när kalmen var på golvet och någon granved kunde då ej användas som bränsle.

En jul tog det eld i kalmen på golvet på en gård men huset räddades därigenom att det fanns många personer inne som kunde kasta ut barnen och sedan kasta all den brinnande kalmen i den öppna spisen men röken var besvärlig.

Till julen brukade bindas en mindre julbock med halm och färgade papper och trävar och denna bock stod på bordet över julen.

Till julen fingo alla minderåriga barn julkakor men för var det en liten kaka graft eller fint bröd, en liten ring av vetebröd och några smärre kakor samt övert på julhögen stod en "julatäcke" av pepparkaksdeg, dessutom fick så gott som alla barn julkakor av sin gudmor och dessa voro mycket större. Dessa bestod av en stor kaka rektebröd, en flätad vetebrödskrans av samma vidd som brödkakan. En mindre vete-ring svampi samt många söters mindre kakor och ibland övert penningar invridda i ett papper. Barnen gladdo sig mycket åt sina julhögar och de barn som råkat att förlora sin gudmor och blevo utan julkakor fingo då sådana av faddrar eller släktingar i stället och alla julkakor skulle överlämnas om julafton.

Bruket att gudmor gav julkakor till sina barn
på julafton till 1915 och 1920 men är nu borttagt till stor
del fast det ännu är brukligt på söndliga trakter.

Jungre folk brukade ge varandra givor om jul=
kvällen eller på en annan kväll och detta gick till
på så sätt att givaren förklädd till jultomte så
ljudlöst som möjligt öppnade stugdörren och kastade
in sin paket och sedan slog igen dörren och
sprang. De innevarande menade ut för att om möj-
ligt få tag i givaren i förestugan eller ute på gården
och släpa honom in för att bejuda honom något
tyg han fick inte bära ut julen. Många gånger
var den eftersatte mycket villig till att låta sig
fångas men ibland blev det en bitjukt runt
byggnaderna och vida omkring innan han blev
tagen. Sedvan att kasta in julpaket var vanlig
vid 1840-talet början och på julafton till in på
1900-talet förta är.

ACC. NR M.10086:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
6

Berättaren var med på ett julkalas omkring 1860
då dörren öppnades och en julbock kom in och gick
omkring till alla gästerna och ville slås. Bocken var
född 1833 och bosatt i sydöstra delen av Göteryd
Han hade ute på gården blivit utklädd med
ett stort bockskinn med faststående horn och även
armar och ben vara överklädda och han gick sedan
på händer och fötter och sig hemsk ut med hornen
i huvudet. Alla som varo inne blevo mer eller
mindre rädda och kvinnorna blevo mycket för-
skrämda och ville ej se något sådant mer. Några
sådana utklädringar av julbockar hava ej förekom-
met på 1900-talet som jag hört talas om. Vid
lekar under julen ^{brukligt} barn och yngre personer leka
julkäät varvid 2 av de starkaste ungdomarna
bands ihop omkring livet med ett starkt bälte
warefter de böjdes sig framåt och en filt lades över
dem warefter ett en mindre person sattes emellan dem vilken
de sprungo omkring med.

Någon gång omkring mitten av 1800-talet hade berättaren sitt utklädda stjärngessa som gick omkring i husen. Det var vid prätkondestagstiden men vilket år eller om de sjunga vet jag ej. De var insvepta i lakon så de var alldeles vita och hade något mitt för pannan som skulle föreställa en stjärna. En liten utklädd pojke var med och hade en stor ^{puns} som han ville ha något uti. Han hade en vidunderlig klädel och var den ende i sällskapet som tiggde. Efter tjugudagkrut ansågs julen vara slut och då samlades barnen på det ena stället efter det andra för att sjunga och dansa ut julen. Några julgranar voro ej brukliga men barnen fingo ibland ha en grantröpa som sattes i hälet på en gall och behängdes med ull, äpplen och röga små talgljus. Omkring denna dansades julen ut men eljest skedde längdansen omkring rundbordet i stugan.